

Atlas over danske saltvandsfisk

Kort lakstobis

Magnisudis atlantica (Krøyer, 1868)

Af Henrik Carl & Jørgen G. Nielsen

Kort Lakstobis fra Grønland. © Julius Nielsen.

Projektet er finansieret af Aage V. Jensen Naturfond

AAGE V. JENSENS FONDE

Alle rettigheder forbeholdes. Det er tilladt at gengive korte stykker af teksten med tydelig kildehenvisning. Teksten bedes citeret således: Carl, H. & Nielsen, J.G. 2019. Atlas over danske saltvandsfisk – Kort lakstobis. Statens Naturhistoriske Museum. Online-udgivelse, oktober 2019.

STATENS NATURHISTORISKE MUSEUM
KØBENHAVNS UNIVERSITET

Systematik og navngivning

Arten blev oprindeligt beskrevet under navnet *Paralepis atlanticus* på baggrund af et eksemplar, der skyllede op ved Skagen i maj 1865 (se *Udbredelse i Danmark*). H.N. Krøyers oprindelige beskrivelse (Krøyer 1868) var dog meget kortfattet og udetaljeret, og han var ikke selv helt sikker på, at der virkelig var tale om en ny art. Imidlertid kom Lütken (1891) en del år efter Krøyers død i 1870 i besiddelse af et upubliceret manuskript, hvori Krøyer giver en meget detaljeret beskrivelse af fisken ledsaget af tegninger af både hele fisken samt skæl og andre detaljer. Selve fisken var gået tabt, og Krøyers manuskript er tilsyneladende også forsvundet. Lütken kom dog med et resumé, der gengiver tilstrækkeligt med detaljer til, at man senere har anerkendt Krøyers beskrivelse som gældende. Lütken var dog selv så meget i tvivl om artens gyldighed, at han (og flere senere forfattere) ville afvente en ny fangst, før spørgsmålet kunne besvares. Senere blev arten beskrevet under navnet *Paralepis brevis* Zugmayer, 1911 på baggrund af et eksemplar fanget ud for det sydlige Portugal, og den ses under dette navn i en del ældre litteratur. Jensen (1940) sammenlignede de to beskrivelser, og han mente, at der må være tale om samme art, men beholdt dog navnet *Paralepis brevis*. Først i 1970'erne begyndte man at anvende Krøyers navn (Post 1973).

Post (1987) flyttede arten til slægten *Magnisudis* Harry, 1953. Denne slægt omfatter tre arter – foruden kort lakstobis også indisk lakstobis (*Magnisudis indica*), der findes i Det Indiske Ocean og i den vestlige del af Stillehavet, og sydlig lakstobis (*Magnisudis prionosa*), der findes i de sydlige dele af alle oceaner (Post 1990a).

Det officielle danske navn er kort lakstobis (Carl et al. 2004), og det navn stammer fra Muus et al. (1981). Tidligere havde den blot været kaldt lakstobis (Bruun & Pfaff 1950; Pfaff 1950; Herald 1961), og senere havde den også været kaldt Krøyers lakstobis (Muus 1970). Navnet lakstobis hentyder til den tobislignende kropsform og tilstedeværelse af en fedtfinne (som hos laks). Navnet ”kort” kommer af Zugmayers tidligere artsnavn *brevis*, der betyder kort. Det videnskabelige slægtsnavn *Magnisudis* betyder ”stor sudis”, hvor sudis er en ukendt fisk nævnt af Plinius (Kullander & Delling 2012). Romero (2002) skriver, at sudis er det samme som en gedde, hvilket passer godt med hovedformen, om end det er langt smallere hos lakstobiser end hos gedder. Artsnavnet *atlantica* betyder atlantisk.

Udseende og kendetegn

Kroppen er langstrakt, slank og let sammentrykt, og med den spidse snude har fisken en vis lighed med en tobis eller en barracuda – jævnfør det engelske navn barracudina. Hovedet er langt med en meget lang snude. De store øjne er ca. en tredjedel af snudelængden. Munden er stor. Tænderne er små og spidse, og de bliver forholdsvis mindre med alderen (Rofen 1966). Der er tænder både i kæberne og på ganebenene (hvor de er størst). Et vigtigt kendetegn er, at det forreste tandbærende overkæbeben ender et stykke bag forreste næsebor. Gællegitterstavene sidder i små grupper på 2-5 stk., men også de forsvinder ligesom tænderne delvist med alderen. Når de er til stede er der 34-40 grupper på forreste gællebue. De 55-64 sidelinjeskæl er store og tydelige, mens skællene i øvrigt er små og kan være svære at se. Skællene sidder også meget løst og mangler ofte delvist hos trawlfangne eksemplarer.

Alle finnestråler er blødstråler. Langt tilbage på ryggen midt mellem øjet og halespidsen sidder en kort rygfinne med 9-12 finnestråler. Forkanten af rygfinnen flugter omtrent med forkanten af bugfinnerne. Lige foran halefinnen over bagenden af gatfinnen sidder en kort, men tydelig fedtfinne. Gatfinnen, hvis basis er dobbelt så lang som rygfinnens, består af 20-26 finnestråler og ender lige foran halefinnen. Bugfinnerne er forholdsvis små og består af 9 finnestråler. Brystfinnerne består af 15-18 finnestråler. Halefinnen er dybt kløftet.

Kroppen er brun – mørkere over end under sidelinjen. Hovedet er som regel næsten sort. Alle finner er mørke. De levende fisk er lysere og mere sølvskinnende end de døde.

Mange forfattere nævner en maksimumslængde på ca. 50 cm (Muus & Nielsen 1998). Fiskene kan dog blive større, hvad hovedparten af de danske eksemplarer vidner om. Ifølge Kullander & Delling (2012) er maksimumslængden 70 cm.

Forvekslingsmuligheder

Lakstobiser minder som nævnt lidt om tobiser, fra hvilke de dog let kan kendes på den meget korte rygfinne og tilstedeværelsen af en fedtfinne (tobiser har én meget lang rygfinne og mangler fedtfinne). Indbyrdes forveksles de skandinaviske lakstobiser ofte, og herhjemme er især forveksling med nordisk lakstobis (*Paralepis coregonoides*) et problem. I forbindelse med en gennemgang af registreringer i ICES-regi valgte Kloppmann & Ellis (2015) på baggrund af de usikre artsbestemmelser at behandle familiens arter under ét.

Kort lakstobis kan kendes fra nordisk lakstobis på, at det forreste tandbærende overkæbeben ender tydeligt bag forreste næsebor, mens overkæbenet ender under forreste næsebor hos nordisk lakstobis. Den korte lakstobis har oftest også færre ryghvirvler end den nordiske lakstobis (63-68 vs. 67-73). En tidligere brugt karakter til adskillelse af arterne var placeringen af rygfinnens forkant i forhold til forkanten af bugfinnerne, men Fiskeatlassets undersøgelser har påvist så stor variation indenfor de to arter, at det ikke kan anbefales at bruge den.

Fra den sidste af de skandinaviske arter, Rissos lakstobis (*Arctozenus risso*), der bl.a. er fanget flere gange ved Sverige (Kullander & Delling 2012), kendes den lettere, idet Rissos lakstobis har en rygfinne, der sidder tydeligt længere fremme end bugfinnerne. Rissos lakstobis har også normalt flere sidelinjeskæl end kort lakstobis (62-77 vs. 55-64). Endvidere bliver Rissos lakstobis kun omkring 30 cm, hvor imod de eksemplarer af kort lakstobis, der kendes fra Danmark, har været betydelig længere.

Udbredelse

Generel udbredelse

Kort lakstobis findes i de tropiske og tempererede dele af Atlanterhavet og Stillehavet. Eksemplarer fra Det Indiske Ocean, der tidligere har været regnet som en særskilt underart, er nu ophøjet til en selvstændig art, indisk lakstobis. I Nordatlanten findes den mod nord til det sydlige Grønland og området omkring Island (Jónsson & Pálsson 2006; Møller et al. 2010). Det er den art af lakstobis, der er rapporteret flest gange fra dansk og svensk farvand. Den er ikke rapporteret fra Middelhavet (Rofen 1966; Post 1984).

Udbredelse i Danmark

Kort lakstobis kendes kun fra ganske få dokumenterede fangster fra vore farvande. Krøyers oprindelige beskrivelse af arten er som nævnt baseret på et eksemplar på 50,4 cm, der skyllede op ved Skagen i maj 1865. Et par dage tidligere efter stærk vestenvind var et andet eksemplar også fundet opskyllet samme sted, men denne fisk blev ikke undersøgt nærmere (Krøyer 1868). Først den 3. september 1926 blev arten genfundet herhjemme. Fisken, der var 56 cm lang, blev fanget knap 28 km nordvest for Skagen og sendt til Naturhistorisk Museum i Göteborg (Jensen 1940), hvor den stadig findes. Museet i Göteborg har også en kort lakstobis, der blev fanget på godt 200 meters dybde nord for Skagen den 29. januar 1964. Det er dog usikkert, om fangsten skete på dansk eller svensk område. Nielsen (1963a) omtaler et eksemplar på 52 cm, der blev fanget ca. 37 km nordvest for Skagen i juni 1953. Fisken skulle angiveligt være den første nordiske lakstobis fra Danmark, men det er lykkedes Fiskeatlasset at finde frem til et foto af fisken, og det viser, at der var tale om en kort lakstobis. Den 16. april 1956 blev en kort lakstobis med en længde (uden halefinnen) på godt 50 cm fanget på 90 meters dybde ca. 14 km østnordøst for Skagen Fyr og sendt til Zoologisk Museum, hvor den stadig findes. Den 12. december 1964 blev en lakstobis på 44,5 cm (uden den delvist afbrækkede halefinne) landet i Skagen. Fisken blev i en årrække opbevaret hos Danmarks

Fiskeri- og Havundersøgelser i Charlottenlund (nu DTU Aqua), og senere blev den overflyttet til Zoologisk Museum. I en periode var den registreret som en nordisk lakstobis, men Fiskeatlassets undersøgelser af fisken har vist, at det er en kort lakstobis. Da den præcise fangstlokalitet ikke kendes, fremgår den ikke af udbredelseskortet. Den 19. juli 1969 blev et eksemplar på ca. 49 cm (uden den delvist afbrækkede halefinne) fanget ca. 5 km øst for Skagen Rev. Også denne fisk findes i samlingen på Zoologisk Museum og har som den foregående fejlagtigt været registreret som en nordisk lakstobis. I museets samling findes også et eksemplar på godt 50 cm (uden den delvist afbrækkede halefinne), der blev fanget i Nordsøen og landet i Thyborøn i foråret 1971. Da der ikke er kendskab til den præcise fangstlokalitet, fremgår den ikke af udbredelseskortet. Den 8. marts 1985 blev en kort laksesild på ca. 51 cm fanget i Skagerrak på 400 meters dybde og sendt til Naturhistorisk Museum i Aarhus, der senere forærede fisken til Zoologisk Museum. Heller ikke denne fisk fremgår af udbredelseskortet, da et mere præcist fangststed er ukendt. Den 20. maj 1991 blev en kort lakstobis på ca. 44 cm fanget i Kattegat ud for Skagen, og også denne fisk er gemt i samlingen på Zoologisk Museum.

Foruden de dokumenterede fangster findes oplysninger om flere lakstobiser fra danske farvande, hvor der er tvivl om, hvorvidt der er tale om kort lakstobis eller nordisk lakstobis (*Paralepis coregonoides*), og som derfor ikke fremgår af udbredelseskortet. Store dele af den danske presse kunne i juni 1958 berette om en kort lakstobis på ca. 50 cm, der var fanget ud for Hirtshals under makrelfiskeri. Fisken blev foræret til Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelser i Charlottenlund (nu DTU Aqua), hvor den skulle udstoppes, men tilsyneladende er den senere gået tabt. Af en gammel note i et arkiv på Zoologisk Museum fremgår det imidlertid, at Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelser mundtligt havde oplyst, at der var tale om en nordisk lakstobis. Fiskens størrelse tyder imidlertid på, at der var tale om en kort lakstobis. Desværre lader den sig ikke sikkert bestemme ud fra det foto, der blev bragt i mange af aviserne. I databasen fra projektet "Sjældne havfisk" optræder en oplysning om en lakstobis fra Hirtshals i 1959. Muligvis er der i virkeligheden tale om fisken fra 1958, og under alle omstændigheder er der tvivl om både bestemmelsen og et mere præcist fangststed. Dansk Fiskeritidende nr. 38, 1968 omtaler fangsten af en lakstobis på ca. 60 cm og ca. 2 kg ca. 25 km nordnordøst for Hirtshals det pågældende år. Fisken blev frosset ned og gemt til senere undersøgelse hos Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelser, men om den nogensinde blev sikkert bestemt, er uvist. Størrelsen tyder dog på, at det var en kort lakstobis.

Kortlægning

De danske lakstobiser er på nær de to første eksemplarer, der strandede ved Skagen i 1865, alle taget som bifangst under erhvervsfiskeri på forholdsvis dybt vand med garn eller trawl. Lakstobiser er så sjældne i vore farvande, at de næppe nogensinde vil blive fanget i forbindelse med fiskeundersøgelser. Et tæt samarbejde med fiskerierhvervet er derfor en forudsætning for en fortsat kortlægning. Da artsbestemmelsen er en ekspertopgave, bør alle fangster indrapporteres sammen med enten fotos eller selve fisken.

Biologi

Levesteder og levevis

Udbredelsen er overvejende oceanisk og pelagisk, men især de voksne fisk kan undertiden træffes tæt på land. De findes ifølge flere forfattere fra ca. 50 meter og ned til 2-3.000 meters dybde (Curry-Lindahl 1985; Post 1987, 1990b). Russell (2015) skriver, at de formentlig findes helt ned til ca. 5.000 meters dybde. Larverne træffes i de øverste 200 meter og foretager vertikale døgnvandring, idet de ligesom mange andre dyr svømmer nærmere overfladen om natten (Ege 1930).

Fødevalg

Voksne eksemplarer af kort lakstobis lever af fisk og krebsdyr (Post 1984), men der er så vidt vides aldrig lavet egentlige videnskabelige fødestudier.

Reproduktion og livscyklus

Der er meget lidt viden om ynglebionologi – og biologien generelt. Man ved ikke, hvor gamle fiskene er, når de bliver kønsmodne, og man kender ikke maksimalalderen. Arten yngler ikke i danske farvande. Fiskene er hermafroditter, og i tropiske og subtropiske farvande gyder fiskene året rundt, men dog med forskellig intensitet. Fx skriver Fahay (2007), at gydning mest foregår fra marts til juni i Sargassohavet og ved Bermuda. Æggene er aldrig fundet i naturen, og der er ikke nogen viden om æggenes inkubationstid. Larveudviklingen er beskrevet af den danske havforsker Vilhelm Ege (Ege 1930), der bl.a. arbejdede med lakstobiser fanget under den danske åleforsker Johannes Schmidts ekspeditioner.

Vækst og økologi

Der er ikke foretaget undersøgelser af artens vækst, og dens rolle i økosystemet er heller ikke undersøgt. Selvom den angiveligt er almindelig i dele af det meget store udbredelsesområde, er der ikke nogen viden om, at den er talrig nok til at have en regulerende betydning på sine byttedyr. Selv er den bytte for mange andre pelagiske arter (Russell 2015). Ved en undersøgelse fra Californien blev kort lakstobis fx fundet i 19 ud af 238 kortfannede makohajer (*Isurus oxyrinchus*) og 14 ud af 157 almindelige rævehajer (Prete et al. 2012).

Forvaltning, trusler og status

Arten opfattes som Livskraftig (LC) i den internationale rødliste fra IUCN (Russell 2015). Det skyldes, at den vurderes til at være forholdsvis almindelig i det meget store udbredelsesområde. Den fiskes ikke kommercielt, og med den dybe levevis er bifangst ikke en alvorlig trussel. Arten er ikke omfattet af hverken mindstemål eller fredningstid.

Menneskets udnyttelse

Kort lakstobis har normalt ingen fiskerimæssig interesse, men FAO (2014) oplyser, at Island i 2010 landede 4 ton. Når arten fanges som bifangst under fiskeri efter andre arter, fremgår det normalt ikke af statistikken.

Referencer

Bruun, F & Pfaff, J.R. 1950. Fishes. P. 19-60 in: List of Danish Vertebrates. Dansk Videnskabs Forlag A/S.

Carl, H., Nielsen, J.G. & Møller, P.R. 2004. En revideret og kommenteret oversigt over danske fisk. Flora og Fauna 110(2): 29-39.

Curry-Lindahl, K. 1985. Våra fiskar. Havs- och sötvattensfiskar i Norden och övriga Europa. P.A. Norstedt & Söners Förlag.

Ege, V. 1930. Sudidae (*Paralepis*). Report on the Danish oceanographical expeditions 1908-10 to the Mediterranean and adjacent seas. Volume II. Biology (A.13.): 5-193.

Fahay, M.P. 2007. Early Stages of Fishes in the Western North Atlantic Ocean (Davis Strait, Southern Greenland and Flemish Cap to Cape Hatteras). Volume one: Acipenseriformes through Syngnathiformes, volume two: Scorpaeniformes through Tetraodontiformes.

FAO 2014. FAO yearbook 2012. Fishery and Aquaculture Statistics. Food and Agriculture Organisation of the United Nations.

Herald, E.S. 1961. Verdens dyr – fisk. Hassings forlag. København.

Jensen, A.S. 1940. Om nogle for den danske Fauna nye eller sjældne Fiskearter. Videnskabelige Meddelelser fra Dansk Naturhistorisk Forening i København 104: 179-206.

Jónsson, G. & Pálsson, J. 2006. Íslenskir fiskar. Vaka-Helgafell.

Kloppmann, M. & Ellis, J.R. 2015. Barracudinas (Paralepididae). P. 172-173 in: Heessen, H.J.L., Daan, N. & Ellis, J.R. (eds.). Fish atlas of the Celtic Sea, North Sea, and Baltic Sea. Wageningen Academic Publishers.

Krøyer, H.N. 1868. To nye Fiske for den danske Favna. Tidsskrift for Fiskeri, 2. Aargang: 70-71.

Kullander, S.O. & Delling, B. 2012. Ryggsträngsdjur: Strålfeniga fiskar, Chordata: Actinopterygii. Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. ArtDatabanken, Sveriges lantbruksuniversitet.

Muus, B.J. 1970. Fisk I+II. I: Hvass, H. (red.). Danmarks Dyreverden Bind 4+5. Rosenkilde og Bagger.

Muus, B.J. & Nielsen, J.G. 1998. Havfisk og fiskeri. Gads Forlag.

Muus, B.J., Salomonsen, F. & Vibe, C. 1981. Grønlands Fauna. Fisk, Fugle, Pattedyr. Gyldendal.

Møller, P.R., Nielsen, J.G., Knudsen, S.W., Poulsen, J.Y., Sünksen, K. & Jørgensen, O.A. 2010. A checklist of the fish fauna of Greenland waters. Zootaxa 2378: 1-84.

Nielsen, J.G. 1963a. Marine Fishes New or Rare to the Danish Fauna (from the Period 1937-1961). Videnskabelige Meddelelser fra Dansk naturhistorisk Forening 125: 147-166.

Pfaff, J.R. 1950. Geddeordenen (Haplomi). S. 51-53 i: Brædstrup, F.W., Thorson, G. & Wesenberg-Lund, E. (red.). Vort Lands Dyreliv. Andet bind. Fisk, Hvirvelløse dyr, Ur dyr. Gyldendalske Boghandel – Nordisk Forlag.

Post, A. 1973. Paralepididae. P. 203-210 in: Hureau, J.-C. & Monod, T (eds.). Check-list of the Fishes of the North-eastern Atlantic and of the Mediterranean. CLOFNAM. Unesco, Paris.

Post, A. 1984. Paralepididae. P. 498-508 in: Whitehead, P.J.P, Bauchot, M.-L., Hureau, J.-C., Nielsen, J. & Tortonese, E. (eds.). Fishes of the North-eastern Atlantic and the Mediterranean, volume 1. Unesco.

Post, A. 1987. Results of the research cruises of FRV "Walther Herwig" to South America. LXVII. Revision of the subfamily Paralepidinae (Pisces, Aulopiformes, Alepisauroidae, Paralepididae). I. Taxonomy, morphology and geographical distribution. Archiv für Fischereiwissenschaft v. 38(1/2): 75-131.

Post, A. 1990a. Paralepididae. P. 138-141 in: Gon, O. & Heemstra, P.C. (eds.). Fishes of the Southern Ocean. J.L.B. Smith Institute of Ichthyology, Grahamstown, South Africa.

Post, A. 1990b. Paralepididae. P. 373-383 in: Quéro, J.-C., Hureau, J.-C., Karrer, C., Post, A. & Saldanha, L. (eds.). Check-list of the fishes of the eastern tropical Atlantic. UNESCO.

Preti, A., Soykan, C.U., Dewar, H., Wells, R.J.D., Spear, N. & Kohin, S. 2012. Comparative feeding ecology of shortfin mako, blue and thresher sharks in the California Current. Environmental Biology of Fishes 95:127-146.

Rofen, R.R. 1966. Paralepididae. P. 205-461 in: Olsen, Y.H. & Atz, J.W. (eds.). Fishes of the western North Atlantic, vol. 5. New Haven.

Romero, P. 2002. An etymological dictionary of taxonomy. Madrid, unpublished.

Russell, B. 2015. *Magnisudis atlantica*. The IUCN Red List of Threatened Species 2015: e.T13485635A15603270.